

și calomfirul. De aceea trimisese Dumnezeu îngerii să-i caute suflete fără de păcate. Și îngerii coboriseră jos, în lumea cea de jos, unde găsiră pe Ianca fără de păcate. Dar să se apropie de ea, ei nu putură de jalea măicuții, de gemetele tătuții. Se întoarseră îngerii, merseră către Domnul și lui astfel îi grăiră: «Nu putem Doamne să ne apropiem de lacrimile maică-si, de gemetele lui taică-său». Dumnezeu semănă atunci măr, până la prinz încolți și cresc, la prinz înflori și legă, în chindii se coapseră trei mere de aur. Domnul el însuși le culese și le dădu îngerilor, Enciții să le ducă. Și le mai spuse Domnul încă: «Unul mamei să-l dați, altul tatălui să-l dați, iar pe cel de al treilea Enciței. Ianca de plăcere va zimbi, maica sa se va bucura și afară va ieși amarul să și-l potolească. Și apoi coborîră iarăși îngerii, și un măr îl dădură mamei, altul tatălui, iar pe cel de al treilea fetei, și îndată zimbi Ianca. Maica se bucură și afară ieși, amarul să și potolească, gîndind că Ianca se va vindeca. Și astfel îngerii putură sufletul să i-l ia și-l duseră la Dumnezeu. Domnul el însuși în cale le ieși și sufletul îl duse în raiul cel ceresc. Acolo Ianca florile îngrijește și cu cît le îngrijește mai mult, cu atît mai sănătoase cresc, se înmulțesc și înfloresc. Iar cînd maica în casă se întoarce, astfel îi grăise Enciței: «De cînd te-ai născut tu, Ianca, vorbă tu nu mi-ai răspuns, și acumă clipă potrivită ai căutat ca sufletul lui Dumnezeu să ți-l dai cînd eu aci nu eram!»

Distincțiunea invenției epice, vădită în reticențele manifestate de îngerul mortu în fața durerilor părintești, și în alegerea mijlocului delicat la care recurge divinitatea spre a lua sufletul Enciței, demonstrează că bogomilismul, identificabil în această anecdotă prin umanitatea divinității, ca și prin imaginea pămîntească a raiului — locul unde se practică grădinăritul (această ocupație atît de răspîndită și iubită de poporul bulgar), în cea mai frumoasă ipostază a sa, cultura florilor — a reușit să ridice creația epică bulgară la potențe artistice superioare. Prin bogomilism, cultura populară bulgară a reușit să așeze în fața spiritualității vitejești a versului epic sîrbesc o epică ce se distinge prin exprimarea celor mai întîme simțiri și se ridică, așa cum dovedește balada *Raiului*, la o desăvîrșire artistică egală celei dintîi.

Divinitatea populară bulgară este reprezentată epic în chipul unui moș (dăd) ce peregrinează prin sate pentru a vizita credincioșii. Imaginea este inspirată neîndoiește de străvechii *dădi* bogomilici, care cercetau pe vremuri viața consătenilor lor. Și, curios, moșul divin al anecdotelor populare este întovărășit în drumurile sale de un sfînt. Este incontestabil că cei ce nu vor să recunoască transmisiuni bogomilice decît în manifestări literare ce nu contravin doctrinei bogomilice, înregistrate de presbiterul Cozma și Eftimie Zigabenu, sînt îndreptățiti să nege bogomilismul acestor povestiri, pe motiv că bogomilii nu venerau sfînții. Dar dacă se va ține seama de faptul că acel sfînt este mai întotdeauna apostolul Petru (care este nu numai chelarul raiului, dar și sfîntul sărbătorit în aceeași zi cu patronul bogomililor, Pavel), precum și de faptul că drumul reintroducerii sfînților în bogomilismul popular a fost deschis chiar de doctrina originară, care, cu toată linia sa dogmatică potrivnică sfînților, a conservat totuși cultul apostolilor, se va înțelege rosturile reapariției lor în manifestările folclorice bogomilice.

Cercetarea noastră s-ar putea extinde concentric și la celelalte aspecte ale creației orale — basme, anecdote populare, legende — pentru a înregistra cît de profundă este această umanizare a olimpului creștin în cultura populară bulgară, unde ea nu a fost împiedicată, ca în Serbia, de o biserică puternic organizată chiar după prăbușirea statului, și interesată în păstrarea vechilor relații feudale între ea și credincioși, relații «sanctificate» prin închipuirea și cultivarea sistematică a unor legături similare între aceștia și divinitate. În Bulgaria, bogomilismul, a cărui puternică recrudescență în sec. XIV a dat naștere la